

Lucie Visch:

Toen ik buiten aan het spelen was zag ik rode roosjes *Gedichten schrijven op de basisschool*

In Amsterdam voeren consulenten Literaire Vorming van Kunstweb (voorheen Stichting Kunstzinnige Vorming Amsterdam) projecten Literaire Vorming uit op basisscholen die zich daarvoor opgeven. Tijdens zo'n project komt de consulent zes keer in een klas om gedurende anderhalf à twee uur met de kinderen te werken. De leerkracht observeert en doet actief mee tijdens de les. Na afloop volgt een nabespreking van de les. Consulente Lucie Visch begeleidde gedichtenprojecten in de groepen 4 tot en met 7.

Over haar ervaringen schreef zij: In een plas zag ik de lucht, Gedachten en Gedichten van Kinderen, een werkboek voor leerkrachten. Uitgangspunt hierin is dat je door gedichten te schrijven en te bekijken hoe je ze geschreven hebt, inzicht verwerft in de werking van taal als uitingsmiddel. In dit artikel beschrijft Lucie Visch hoe zij en haar collega's met kinderen gedichten schrijven en bekijken, en waarom zij dat op die manier doen.

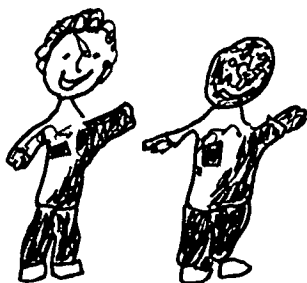

Waarom gedichten schrijven met kinderen in de klas? Niet om ze te leren hoe ze een gedicht moeten schrijven. Daar is de basisschool volgens ons, het team van consulenten Literaire Vorming van Kunstweb, niet voor. We zouden niet weten wat het bijdraagt aan de ontwikkeling van een kind, dat het een gedicht kan schrijven. Onze poëzielessen zijn erop gericht het gevoel voor poëzie dat de kinderen van zichzelf hebben te vergroten. In onze werkwijze leren wij hen gebruik te maken van hun poëtische vermogens door ze te wijzen op wat ze uit zichzelf al doen. Ze zijn verrast als ze ontdekken dat ze, zonder dat ze dat van plan waren, herhaling gebruikt hebben in hun tekst, dat er klankovereenkomsten inzitten, dat een zin of een stukje tekst lekker klinkt als je het voorleest, dat je het soms kan rappen.

Ze herkennen daardoor steeds vaker poëtische elementen in hun eigen teksten, in die van elkaar en in bestaande gedichten. Als wij met kinderen gedichten schrijven, ontstaan er korte, krachtige, beeldende teksten. Teksten met een grote zeggingskracht.

Als je schrijft is het altijd belangrijk om stil te staan bij wat je schrijft en hoe je het schrijft. Bij een gedicht komt dat er extra op aan: wat wil ik zeggen, hoe wil ik het zeggen en welke woorden wil ik daarbij gebruiken? Het gaat erom zo kernachtig mogelijk te schrijven. In een gedicht staat geen woord teveel; elk woord doet ertoe.

Als je heel precies weet wat je wilt schrijven en met welke woorden, dan dient de vorm zich voor een belangrijk deel vanzelf aan. Als de vorm daarentegen van tevoren vaststaat,

*Ik zag een jongen met een nieuwe
gele jas
Zijn broerpiet had die jas ook
Precies als zijn broer
En die jas vind ik
mooi.*

kan dat je aandacht op de inhoud in de weg zitten. Het gevaar bestaat dat de kinderen woorden opschrijven waar ze geen binding mee hebben. Ze schrijven niet vanuit de behoefte zich te uiten, maar om aan een gestelde norm, bijvoorbeeld rijm, te voldoen. Ze zijn bezig met een kunstje met woorden in plaats van hun gevoel voor poëzie te ontwikkelen.

Schrijven over wat je is bijgebleven

Wij nemen de eigen ervaringen van de kinderen als invalshoek voor het schrijven. Schrijven over eigen ervaringen is schrijven over wat je hebt gezien, gehoord, geroken, geproefd, gevoeld. Het maakt je bewust van wat je meemaakt, denkt, wilt, beroert.

Een gedicht is geschikt om over kleine gebeurtenissen, over momenten te schrijven. Een kleine gebeurtenis is bijvoorbeeld iets wat je onderweg hebt zien gebeuren. Iets wat er even was, maar wat je helder voor ogen is blijven staan. Als iets je helder voor ogen is blijven staan, kun je het ook in een helder beeld opschrijven. Je zou kunnen zeggen dat gedichten gaan over heldere momenten. Ze hebben je op de een of andere manier getroffen. Al schrijvende merk je pas wat ze voor je betekenen. De emoties die samenhangen met die momenten, spreken meestal vanzelf uit de tekst zonder dat ze expliciet benoemd worden.

Eigen ervaringen zijn gemakkelijk om over te schrijven. Je hoeft niets te verzinnen, je weet al waar je over kan schrijven.

Ook de zogenoemde zij-instromers kunnen met de weinige Nederlandse woorden die ze paraat hebben, uitdrukking geven aan hun ervaringen. Wij zijn erop uit alle kinderen aan het schrijven te krijgen. Allemaal moeten ze het gevoel krijgen dat ze het kunnen, en tegelijkertijd het plezier en de uitdaging ervaren van het steeds preciezer worden in het opschrijven van wat je bedoelt.

De opbouw van een les

Elke poëzieles is anders. Veel hangt af van onze eigen inspiratie en de sfeer in de klas op dat moment. De ene keer praten we wat langer over een gedicht, een andere keer

Zeven aandachtspunten bij het schrijven van gedichten

Als we gedichten schrijven met kinderen, praten we met ze over wat voor ons belangrijke kenmerken van gedichten zijn. We praten erover voor we gaan schrijven, tijdens het schrijven en na afloop bij het voorlezen. Hieronder staan ze op een rij:

1 In een gedicht gaat het, meer dan in proza, niet alleen om wat je zegt, maar ook om hoe je het zegt. Je vraagt je steeds af: zijn dit de woorden die ik wil gebruiken?

2 Een gedicht geeft kernachtig een ervaring, gevoel, impressie weer. In een gedicht staat geen woord teveel, elk woord doet ertoe.

3 In een gedicht leg je niks uit en geef je geen mening. Je laat de lezer zien wat jij zag, je laat hem meekijken.

4 In een gedicht is het belangrijk hoe de woorden en de zinnen klinken (klank en ritme).

5 Een gedicht gaat over iets dat je bijgebleven is, dat je helder voor ogen is blijven staan.

6 De inhoud van een gedicht gaat voor de vorm. Je werkt alleen aan de vorm om de inhoud krachtiger te laten overkomen. Voor een deel dient de vorm zich al schrijvende aan. Voor een deel ontdek je achteraf de vormelementen in je tekst en schaaf je je tekst daarop bij.

7 Bij een gedicht is het van belang hoe je de zinnen in regels over het papier verdeelt. Hoe je dat doet, hangt af van hoe je het gedicht wilt laten klinken en hoe je bijvoorbeeld spanning wilt oproepen.

Afbeelding 1: Zeven aandachtspunten bij het schrijven van gedichten.

beginnen we meteen met vertellen. Dat hangt af van hoe de kinderen reageren op het gedicht. De ene keer duurt het kringgesprek lang, omdat de kinderen niet kunnen stoppen met vertellen. De andere keer kunnen ze moeilijk naar elkaar luisteren en laten we ze in tweetallen aan elkaar vertellen.

Globaal zit er wel eenzelfde soort opbouw in onze poëzielessen. De lessen beginnen

bijvoorbeeld altijd in de kring met een namenronde. In de kring ontstaat gemakkelijker de sfeer van concentratie en aandacht die nodig is voor het luisteren naar gedichten en het uitwisselen van ervaringen. In de namenronde vertellen de kinderen hun naam en vertellen ze heel kort iets over een ervaring die te maken heeft met het onderwerp van de les. Een namenronde is een eerste stap om in het onderwerp te komen.

*Ik sloot de deur dicht
een klein stukje verf viel er af
en onder het grijs was het blauw*

Na de namenronde lezen we een gedicht voor dat te maken heeft met het onderwerp van de les. We lezen het een paar keer voor. Meerdere keren voorlezen is nodig om de kinderen te laten horen hoe het gedicht klinkt en om de inhoud tot ze door te laten dringen.

We kiezen een gedicht dat we mooi vinden, waar we zin in hebben om het voor te lezen. Een gedicht met een duidelijk beeld erin dat de kinderen op het spoor zet van het onderwerp waar we met ze over willen schrijven. Een onderwerp dat bij kinderen herinneringen aan eigen ervaringen oproept.

We bekijken de gedichten ook op hun vorm. Elke keer een gedicht met eindrijm geeft de kinderen geen goed beeld van de verschillende dichtvormen die er zijn. We gebruiken niet alleen lekker gemakkelijke gedichten, maar ook gedichten die we niet helemaal snappen. Het gedicht 'De Blauwe Bussen' van Hans Andreus (zie de beschrijving van de voorbeeldles hierna) is bijvoorbeeld leuk om te gebruiken. Er staan namelijk dingen in die niet kunnen. Daar reageren de kinderen op. Het is een gedicht met andere rijmvormen dan eindrijm.

Meestal praten we kort met de kinderen over het gedicht, over welke woorden en zinnen ze mooi vinden klinken, over wat ze niet snappen, wat ze er grappig aan vinden.

In het kringgesprek gaat het erom dat kinderen een eigen ervaring verwoorden. Door de verhalen die ze van elkaar horen, komen ook

de ervaringen die weggezakt waren naar boven. Tijdens het kringgesprek horen wij hoe de kinderen betrokken zijn bij het onderwerp en welke ervaringen ze vertellen. Door concreet door te vragen op hun verhalen helpen we ze om precies en gedetailleerd te vertellen. Dat is een handige voorbereiding op het schrijven.

Soms laten we de kinderen voorafgaand aan het kringgesprek een lijstje maken, maar ze maken ook weleens een lijstje na afloop van het kringgesprek. Een lijstje is: een reeks trefwoorden die bij de kinderen opkomen naar aanleiding van een concrete vraag die wij hen stellen. Dan vertellen ze in tweetallen verder over iets van hun lijstje. De ene werkvorm is altijd een voorbereiding op de andere. De bedoeling van de werkvormen is de kinderen stapje voor stapje voor te bereiden op het schrijven¹. Soms blijven de kinderen vervolgens in de kring zitten om te schrijven, soms gaan ze weer naar hun eigen plaats. Dit is afhankelijk van de situatie in de klas.

De opdracht is steeds een korte tekst met korte regels te schrijven (zie afbeelding 1). Om de drempel voor het schrijven zo laag mogelijk te maken is het belangrijk dat wij de schrijfo opdracht zo concreet mogelijk formuleren. We noemen daarbij altijd enkele voorbeelden van wat de kinderen in de kring vertelden.

*er was een blauwe bus
ze was op de weg
er zat een buschauffeur bij
hij zwaaide naar mij
en ik zwaaide terug*

De kinderen die klaar zijn met schrijven, lezen hun tekst zachtjes voor zichzelf door om te kijken of er staat wat ze bedoelen en om te horen hoe het klinkt. Nadat we samen met ze naar hun tekst gekeken hebben veranderen ze hem eventueel, schrijven hem in het net en maken een tekening van een aspect van hun gedicht.

Vaak bespreken we eerst een paar gedichten klassikaal. Zo worden de kinderen deelgenoot van elkaars schrijfsproces. Ze houden zich samen bezig met de vraag hoe een tekst

duidelijker kan worden. Ze zoeken samen naar de klankovereenkomsten erin.

Met wat we klassikaal besproken hebben, kijken de kinderen naar hun eigen tekst. Eerst individueel, daarna wisselen ze hun tekst uit met het kind dat naast of tegenover hen zit. Ze lezen elkaars tekst aan de hand van de vraag: snap ik wat er staat? Als ze beide teksten besproken hebben, veranderen ze hem zonodig. Zo helpen ze elkaar bij het duidelijk schrijven. Wij lopen rond om hen daarbij te ondersteunen. Dat doen we vooral door concreet te vragen naar zintuiglijke waarnemingen. Daardoor krijgen ze een duidelijk beeld van de ervaring waar ze over schrijven. Hun tekst wordt daarmee vanzelf ook veel duidelijker.

Wie klaar is met schrijven en tekenen pakt een gedichtenbundel om in te lezen. We nemen altijd een stapel verschillende soorten gedichtenbundels mee. Van *Beertje Pippeloentje* tot de bloemlezing *Domweg gelukkig in de Dapperstraat*. Maar er zitten ook bundels van Jules Deelder en Judith Herzberg tussen. Door die verschillende soorten bundels krijgen de kinderen een beeld van hoe poëzieboeken, en de gedichten daarin, eruit zien. Ze pakken de boeken gretig. Ze mogen ook in tweetallen of in kleine groepjes lezen. Dat verhoogt het plezier aanmerkelijk. Ze lezen elkaar voor, wijzen elkaar op grappige gedichten en kletsen erover met elkaar. Kinderen die elke minuut een andere bundel pakken zonder er iets in gelezen te hebben, helpen we op gang door hen te wijzen op een (kort) gedicht dat ze zouden kunnen lezen. De opdracht 'zoek eens een gedicht op dat je straks graag wilt voorlezen', stimuleert de meeste kinderen om meteen te gaan lezen.

We besluiten de les met het voorlezen van een aantal gedichten van de kinderen. Hardop voorlezen is onontbeerlijk, want bij gedichten is het tenslotte heel belangrijk hoe ze klinken. Gedichten moet je niet alleen zien, maar ook horen. Je krijgt daardoor een beter inzicht in de werking van taal. Wij lezen de gedichten het liefst zelf voor, omdat wij de werking van de woorden en de zinnen in het gedicht goed kunnen laten horen. Bij elk gedicht zeggen we wat we er mooi aan vonden en vragen we de kinderen wat zij een

mooie zin of een mooi stukje vinden. We willen alleen positieve reacties, want die stimuleren het plezier en het zelfvertrouwen in schrijven en het plezier van het delen van het schrijffproces.

Een poëzieles in groep 5

Op een school in Amsterdam Zuid Oost geef ik aan het begin van het schooljaar een serie poëzielessen in groep 5. Als ik voor de tweede les de klas binnenkom zegt de juf: 'Zoals jullie zien is Lucie er weer en die gaat weer met ons gedichten schrijven'. De hele klas roept: 'Yes!'. Ze hebben er zin in en ik ook. Iedereen gaat snel in de kring zitten. Het duurt even voordat het een echte kring is waarin we elkaar allemaal goed kunnen zien. Dat is belangrijk als we samen naar gedichten luisteren en elkaar vertellen over onze ervaringen.

Waar ik het over 'wij' heb, bedoel ik de kinderen en mijzelf. Samen maken we het proces van vertellen, schrijven en bespreken door.

Ik zag de grijze mist

Ik ben bijna alle namen weer vergeten, want het is vandaag pas de tweede keer dat ik er ben. We beginnen daarom met een namenronde waarin we onze naam zeggen en een kleur die we vanmorgen op weg naar school buiten gezien hebben. Ik begin met: 'Ik ben Lucie en ik heb vanmorgen een grijze, pluizige paardebloem gezien.'

Vorige week vertelden we bij onze naam een dier dat we die ochtend buiten gezien hadden. In de Bijlmer zijn veel dieren. Iedereen had er een gezien, behalve Clinton en Chenelle. Clinton had de dag ervoor een reiger gezien en Chenelle had een tijd geleden een ekster gezien. De kinderen kennen het principe dus al van iets vertellen bij je naam.

Whitney vertelde vorige week dat ze een zwarte kat had gezien. Nu noemt ze weer de zwarte kat. Ik vraag of ze ook nog een andere kleur heeft gezien dan zwart. Ze denkt even na en vertelt dan dat ze rode bladeren heeft gezien. We gaan de hele kring rond en niemand hoeft lang na te denken. Joe Lee zag een gele bus, Oklajo de grijze mist, Grace een gele boterbloem, Dennis een rood stoplicht.

De blauwe bussen

Ik heb de bundel *Als je goed om je heen kijkt zie je dat alles gekleurd is* bij me. Ik lees de titel hardop voor en laat zien dat die als een gedicht in het boek staat. Het gedicht heet 'De ontdekking' en is geschreven door K. Schippers. Ik laat zien dat de zin over vier regels verdeeld is en lees hem voor zoals hij er staat. Daarna lees ik de zin in een adem voor: je kunt die zin ook achter elkaar doorschrijven. Ik vraag hoe je hem nog meer zou kunnen opschrijven. Grace steekt haar vinger op en zegt dat je de zin ook in drie regels kunt opschrijven. Ik lees de zin voor zoals hij over drie regels verdeeld zou kunnen staan. Moreno komt met het voorstel de zin over twee regels te verdelen. Ik lees het weer hardop voor om te laten horen hoe dat klinkt.

Ik lees het gedicht 'De blauwe bussen' van Hans Andreus voor:

*Er rijden blauwe bussen
door de wijnrode straten
er lopen paarse mensen
alle mensen zijn paars*

*En er staan lila luchten
rondom de gele zon met
het meer oranje zonlicht
boven de schotse daken.*

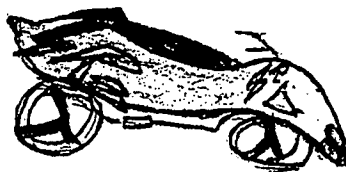
*Maar alles is gelogen
want alles is hier grijs
alleen de bussen rijden
blauw maar eenzaam de straat uit.*

Een paar kinderen reageren verbaasd: hoe kan dat nou, paarse mensen? Ik lees het nog een keer voor en weer krijg ik verbaasde reacties. Ik reageer erop met een stukje van het gedicht:

*Maar alles is gelogen
want alles is hier grijs*

Een lijstje van kleuren

Na dit gedicht laat ik kartonnen onderleggers, potloden en papiertjes rond gaan. We maken

*de paarse Brommer
van mijn Broer
voor mijn huiskamer
hij zit op slot
niemand kan hem stelen*

een lijstje van kleuren die we vanmorgen buiten zagen. Het mogen ook kleuren zijn die je gisteren zag of in het weekend. Het gaat om kleuren die je je nog goed herinnert. We schrijven geen zinnen op ons lijstje, alleen wat het was en welke kleur het had. Dus niet: 'ik heb een blauwe bus gezien', maar alleen 'blauwe bus'.

Iedereen begint ijverig te schrijven. Kinderen die met elkaar praten of op elkaars lijstje kijken, roep ik tot de orde. 'Je bent zelf de enige die weet wat je gezien hebt'.

Een paar kinderen, die dat willen, lezen hun lijstje even voor. Dat roept misschien nog herinneringen op aan wat we zelf gezien hebben, maar vergeten waren.

We kiezen een kleur van ons lijstje uit waar we straks over gaan schrijven. 'Kies een kleur die je je nog heel precies herinnert, die je, als je er aan denkt heel goed voor je kan zien. Zet een kruisje achter de kleur die je uitgekoken hebt.'

Wat zag je precies?

In het aansluitende kringgesprek vertellen verschillende kinderen over de kleur waar ze een kruisje achter hebben gezet. Veel kinderen willen vertellen, maar niet iedereen kan aan de beurt komen. Zij komen een volgende keer wel aan de beurt. Ik geef ook kinderen een beurt die niet hun vinger opsteken. Als een kind aan het vertellen is, wil ik dat alle vingers naar beneden zijn, anders kunnen we

ons niet goed concentreren op wat er verteld wordt.

Als Clifford vertelt over de gele bussen wil ik weten *hoe* die bus er precies uitzag, *wat* hij precies zag en *waar* hij ze zag. Reden de bussen of stonden ze stil?

Van Oklajo wil ik iets meer weten over de situatie toen hij het rode stoplicht zag. Kinderen die vertellen dat de poes die ze zagen lief was, vraag ik *waaraan* ze konden zien dat hij lief was. *Wat zag je precies?* Ik wil dat wat de kinderen vertellen voor me kunnen zien. Pas als ik er zelf een duidelijk beeld bij krijg, houd ik op met doorvragen.

We gaan weer een korte tekst schrijven met korte regels, niet een lang verhaal. Ik zeg: 'Je schrijft alleen *wat* je zag, *hoe* het er uitzag en *waar* het was.'

Tijdens het schrijven blijven we in de kring zitten, want dan kunnen we het beste de concentratie op wat we gaan schrijven vasthouden.

Kun je er een tekening van maken?

In de pauze loop ik rond en lees ik alle teksten. Ik maak aantekeningen, zodat ik weet wat ik met welke kinderen nog wil bespreken over hun tekst. De tekst van Linda schrijf ik op het bord om na de pauze met de hele klas te bespreken. Na de pauze vraag ik Linda haar tekst voor te lezen.

*Mijn poes heet Druppel
en hij ziet er zwart en wit uit.
en ik zag hem thuis
want hij woont bij ons.
en hij speelt met
knikkers en ook
krabt hij niet.*

Ik vraag of wij Linda haar poes zouden kunnen tekenen. Ja, want ze schrijft dat hij zwart en wit is. Ik vraag waar Linda hem precies zag bij haar thuis. Linda zegt dat ze hem onder de tafel zag. Ik vraag of ze dat straks wil veranderen. Ik stel vast dat ze gezien heeft dat haar poes met knikkers speelde en vraag aan de klas of wij daar een tekening van zouden kunnen maken. 'Ja hoor', zegt Jordan. Ik vraag wat hij dan zou tekenen. 'Nou gewoon een poes die speelt'.

Ik vraag: 'Hoe speelt een poes dan, wat doet hij precies? Een poes speelt vast anders dan een kind.' Jordan zou een poes tekenen die omhoog springt. Ik vraag aan Linda of haar poes dat deed onder de tafel toen zij naar hem keek. Linda schudt haar hoofd. 'Wat deed jouw poes dan wel?' Linda vertelt dat hij met zijn pootje tegen de knikker schopte en dat hij er dan achteraan rende. 'Nou, dat zou ik heel precies kunnen tekenen', zeg ik.

Daarna schrijf ik de tekst van Sabina op het bord:

*Thuis heb ik een poes
en die is wit en zwart
en hij heeft ook een
muis gevangen
en hij had de muis in
zijn bek en die
bewoog een
beetje*

Ik lees de tekst twee keer hardop voor. De tweede keer benadruk ik de 'en-nen' wat extra. De derde keer lees ik hem zonder al die 'en-nen' voor. 'Wel een beetje veel «en», roept Dennis. Ik lees de tekst regel voor regel voor en vraag steeds aan Sabina of de 'en' moet blijven staan of dat die weg kan. Laura wil alleen de laatste 'en' in haar tekst houden.

Ik vraag de kinderen hun tekst nog eens goed door te lezen. 'Kan een ander kind er een tekening van maken? Staan er woorden in die niet echt nodig zijn?' Daarna wisselen ze hun tekst uit met een ander kind uit hun groepje met de opdracht om goed te kijken of je de tekst van dat andere kind begrijpt en of je er een tekening van zou kunnen maken. Iedereen gaat aan de slag en het wordt erg roezemoezerig. Dat geeft niet, zolang ze maar met hun teksten bezig zijn.

Ondertussen praat ik individueel met kinderen over hun tekst. Ik vraag vooral door op wat ik niet snap in hun tekst.

Kwame, die sinds een jaar in Nederland woont, heeft geschreven:

ik ging naar de halte
 ik zag de bussen
 welke gele bus
 de mensen er
 de gele bus
 de gele bus
 ging weg

Ik vraag hem of het allemaal gele bussen waren. Als dat zo blijkt te zijn, veranderen we de derde regel in: *het waren gele bussen*. Ik vraag wat die mensen deden, wat hij zag dat ze deden. Kwame zegt dat ze instapten, en we veranderen de vierde en vijfde regel in: *de mensen stapten in de gele bus*. Ik lees zijn tekst nog een keer hardop voor en vraag of het zo klopt. Als hij 'ja' knikt, geef ik hem een blaadje om zijn gedicht in het net te gaan schrijven. Boven zijn gedicht tekent hij in een vierkant kadertje de gele bus.

Wie met alles klaar is, mag in een van de gedichtenbundels gaan lezen die voor in de klas liggen. Ze mogen er ook met zijn tweetjes in lezen, want veel kinderen vinden het leuk om elkaar voor te lezen.

Het laatste kwartier lees ik een paar gedichten voor. Bij elk gedicht vraag ik de kinderen welke zinnen ze gehoord hebben die ze heel duidelijk vonden. Ze luisteren allemaal heel aandachtig, vinden het een soort sport om duidelijke zinnen te ontdekken. Na elk gedicht gaat er een oerwoud van vingers omhoog. Het gedicht van Jennifer lees ik ook vanwege het ritme voor. Een paar jongens maken ritmische bewegingen als ik nog eens voorlees.

Toen ik buiten
 aan het spelen
 was zag ik
 rode roosjes
 en die roosjes
 waren in
 de tuin.

Behalve aan het gedicht van Jennifer kan ik ook aan andere teksten zien dat de kinderen hebben nagedacht over hoe ze de zinnen in regels over het papier wilden verdelen.

Ze hebben keihard gewerkt, maar gaan vrolijk naar huis. 'Tot volgende week', roe-

pen ze lachend. Ze verheugen zich er nu al op. Plezier en zelfvertrouwen, daar werk ik aan. Ik ben tevreden over deze les.

Noten en literatuur

- 1 Alle in dit artikel genoemde werkvormen (en ook nog meer) staan beschreven in het handboek voor Taaldrukken: Dellensen, P. & L. Lentz, *Taaldrukken verder dan zeggen en schrijven*. Baarn, Bekadidact, 1987.

Buul Van, T. & B. Stigter, *Als je goed om je heen kijkt zie je dat alles gekleurd is*. Amsterdam, Querido, 1990.

Visch, L.A., 'In een plas zag ik de lucht' *Gedachten en gedichten van kinderen*.

Taaldrukwerkplaats, Stichting Kunstzinnige Vorming Amsterdam, november 1996. Verkrijgbaar bij Kunstweb (voorheen SKVA), postbus 16802, 1001 RH Amsterdam, tel. 020: 626 30 10.

Visch, L.A., 'Ik waaide helemaal mee, gedichten schrijven in groep 4' in: *De wereld van het Jonge Kind*, april 1997.